

... en dan zijn er de preparaten

“Järna zien en dan dan zijn er de preparaten”. Dat schreef Jos Pelgröm in het vorige nummer naar aanleiding van de vergadering van Demeter Internationaal in Järna (Zweden). Demeter Internationaal stelde het gebruik van de (spuit- en compost)preparaten per 1-1-2003 verplicht. Nadien vergaderden het bestuur van de BD-Vereniging en ook de Demeter Voorwaarden Commissie (DVC) hierover.

*Onderstaand wordt u nader geïnformeerd over de stand van zaken ten aanzien van de standpunten en de procedure omtrent de norm voor (het invoeren van) de preparaten. In **Preparaten verplicht?!** wordt een samenvatting van de reacties gegeven en een voorstel over de verdere gang van zaken voor wat betreft de komende besluitvorming hierover. Op 14 december zullen het bestuur en de DVC op Warmonderhof (Dronten) een dag organiseren om met de licentiehouders in gesprek te gaan over het Handboek-Demeter, met daarin alle nieuwe Demeter-normen. Leden die geen licentiehouder zijn kunnen deze bijeenkomst ook bijwonen. Zij dienen dan contact op te nemen met Jos Pelgröm van het BD-Bureau.*

*In zowel de reactie van het bestuur (**Een minimumnorm voor bd-preparatengebruik ...**) als die van de Demeter Voorwaarden Commissie (**Preparatengebruik in Nederland**) worden de standpunten over het invoeren en verplicht stellen van de preparaten nader toegelicht.*

*Ook Jan Saal (**Achtergrond van de bd-preparaten**) en Jan Diek van Mansvelt (**Preparaten: technische ingreep of onstoffelijke handeling?**) geven ieder hun zienswijze over (het invoeren en het gebruik van) de preparaten.*

Preparaten verplicht?!

Jos Pelgröm

In Dynamisch Perspectief 2002-5 was mijn Järnaverslag te lezen. Ook de discussienotitie voor de bestuursvergadering was afgedrukt. Zie hier de samenvatting van de 33 reacties.

DI = Demeter-Internationaal
* = veelvuldig gemeld

Waarom niet verplichten ?

- Ik heb geen gevoel (meer) bij preparaten-gebruik.
- * Andere bd-facetten eerst op orde brengen.
- Verplichting zal vernieuwing in bd blokkeren.
- Norm is niet controleerbaar, begin er dus niet aan.
- * Preparaten maken met bepaalde organen is illegaal.

- Preparatengebruik is één van de manieren om gewasgroei te ondersteunen, andere tellen ook, laat de boer eigen keuze maken.
- Verplichting ondermijnt kwaliteit van ingezette middel (preparaat is geen recept), toewijding in vrijheid ondersteunt de kwaliteit.
- Preparatennorm riekt naar kerkelijke wetgeving, benauwend i.p.v. bevrijdend, schijnheiligheid in de hand werkend.

Waarom wel:

- * Je bent lid van DI, dus leg je neer bij het DI-besluit.
- * Je geeft helderheid aan consument.
- Zo'n minimumnorm brengt de boeren ook positief in bd-beweging. Minimumnorm geeft helderheid en rust bij bd-boeren. Het verenigt ze sterker.
- * Preparatengebruik hoort principieel bij bd-landbouw en dus ook bij Demeter (zie de Landbouwcursus).
- Preparaten ondersteunen de vitaliteit van de levenskrachten, ze bevorderen de voedingskwaliteit.
- BD is een ontwikkelingsweg die in vrijheid kan worden bewandeld. Demeter is geen ontwikkelingsweg, het is een handelskeurmerk dat helderheid behoeft.
- Vrijblijvendheid is heel wat anders dan vrijheid (bij vrijheid is het ego dienend aan het hogere ik) Boeren kiezen in vrijheid voor Demeter.
- Wij zijn het 100% biologisch en 100% dynamisch eens met een minimumnorm. Preparaten vormen een mooie schakel tussen de stoffelijke en spirituele kant van bd-landbouw.
- Met preparaten onderscheidt Demeter zich goed in de markt t.o.v. EKO.
- Demeter is in Nederland vervaagd tot EKO + spiritualiteit in vele vormen. Nu krijgen we door DI de spiegel voorgehouden: Demeter is geen EKO+.
- Pas op dat Nederland geen besmetverklaring krijgt. Besef wat de handelsbelangen zijn.

- Preparaten werken ook wel zonder speciale aandacht (zoals zaaien en maaien). Ze werken zelfstandig.

Adviezen en opmerkingen:

- * Ga de strijd met DI maar aan, kom met betere argumenten.
- Blijf DI prikkelen.
- Maak je hard voor sterkere verbinding van boeren aan dynamische deel van BD.
- * Ontwikkel meer Demeter-profielen, laat de boer doen waar hij enthousiast over is, toon dit de consument, geef de consument zo mogelijk ruimte om te kiezen (d.m.v. profieletiketten).
- Zorg als BD-Vereniging voor veel actievere rol in DI.
- * Demeter is een afgesproken vorm van BD. BD zonder Demeter blijft voortgaan in vrijheid en openheid. Geef die ruimte ook in BD-vereniging.
- * Koppel een sterk begeleidingsprogramma + onderzoek aan het invoeren van deze norm.
- Nederland heeft te weinig geïnvesteerd in onderzoek en ontwikkeling van BD.
- Verplichting akkoord, maar geef wel individuele ontheffingen op basis van goede argumentatie (volgens bepaalde criteria).
- Gemengd bedrijf is voor de bd ontwikkeling belangrijker dan de preparaten, schroef alle normen dan maar op, ook al wordt bd dan nog sterker sektarisch.
- Plezierig dat er zo ruim en open over preparatengebruik wordt gesproken.
- Wat weegt zwaarder: behoud van Demeter-merk of behoud van vrijheid (suggestie voor merknaam BD-Nederland: Proserpina of Persephoné, de uit de onderwereld bevrijde dochter van Demeter).
- Wees niet bang voor een banvloek, de handel gaat z'n eigen weg.
- BD is antroposofie in zijn hele breedte, bouw dat uit i.p.v. de speurtocht in het brede spirituele aanbod van dit moment.
- Ontwikkel een controle op de kwaliteit

van preparaten (ook de nieuwe). Verkoop geen gebakken lucht.

- Roep de leden bijeen voor zo'n beslissing.
- Niet de BD "krimpt in" als bedrijven eruit stappen vanwege deze norm, ze toont zich pas echt.
- Toon de resultaten van wetenschappelijk onderzoek (zoals 20 jaar FIBL.*) Preparaten werken !
- Zorg voor voldoende ruimte voor experimenten en ontwikkeling van visie op BD.
- Demeter is van kwaliteitsmerk handelsmerk geworden.
- Demeter levert financieel te weinig op voor de boeren.

Met deze informatie gingen het bestuur van de BD-Vereniging en de Demeter Voorwaarden Commissie aan de slag. Hun beider opstellingen kunt u verderop lezen.

Hoe gaan we als BD-Vereniging verder met dit vraagstuk?

- 1 De Demeter Voorwaarden Commissie presenteert haar normvoorstel aan het bestuur. Het bestuur neemt 5 november een definitief besluit of ze akkoord gaat met het DVC-normvoorstel.
- 2 Op 14 december zullen het bestuur en de DVC op Warmonderhof (Dronten) een dag organiseren om met de licentiehouders in gesprek te gaan over het Handboek-Demeter, met daarin alle nieuwe Demeter-normen. Leden die geen licentiehouders zijn kunnen deze bijeenkomst ook bijwonen. Neemt u dan contact met Jos Pelgröm van het BD-Bureau.
- 3 In december zal de DVC de uiteindelijke Demeter-norm formuleren.

En u, u als lezer en lid van de BD-Vereniging? U klimt in de pen, u vist internet, u pakt de telefoon of u vult de fax. Maar horen zullen we u! ■

*) Het wetenschappelijke blad Science publiceerde in mei j.l. onderzoek van het Forschungsinstitut für Biologisch Landbau in Zwitserland over biologisch en biologisch-dynamische landbouw. Aan een vertaling van dit onderzoek wordt gewerkt (de redactie).

Reactie van het bestuur

Een minimumnorm voor bd-preparatengebruik in de Demeter-norm

Ter info vooraf:

– Demeter is het kwaliteitsmerk voor producten van gecertificeerde bd-bedrijven (+ verwerkende bedrijven).

Demeter staat voor een afspraak tussen producenten en consumenten.

– Demeter is internationaal op dezelfde normen gebaseerd volgens formele (juni 1999) afspraken in Demeter-Internationaal verband. Nederland is een van de leden van DI.

Samenvattend: Demeter is het resultaat van afstemming over wat gecertificeerd-bd is.

– DI heeft als norm opgenomen: minimaal 1 x 500 en 1 x 501 per teelt én 1 x gebruik van compostpreparaten voor alle compost. Nederland heeft het preparatengebruik nooit in de normen willen opnemen. De BD-Vereniging koos altijd voor stimulering en ondersteuning van het preparatengebruik, zonder verplichting !

In de ALV van DI in juni 2002 is het wijzigingsvoorstel van Nederland, met als doel om de Nederlandse lijn over te nemen, door de overige leden unaniem afgewezen (na uitgebreide en zorgvuldige bespreking).

Waarom een minimumnorm, ook in Nederland.

Het bestuur van de BD-Vereniging, in vergadering bijeen op 2 september 2002, komt tot het besluit zich neer te leggen bij de uitspraak van Demeter Internationaal (DI). Daartoe gelden de volgende motieven.

1. De bd-preparaten zijn wezenlijk voor de bd-landbouw, evenals het gemengde bedrijf, gezonde bemesting, 100% biolo-

gisch, diervriendelijke huisvesting, natuurontwikkeling en persoonlijke ontwikkeling van de boer. Als zodanig wordt ook het gebruik van de preparaten toegejuicht.

2. Deelname van Nederland aan DI wordt door het bestuur van groot belang geacht:
 - a. Om gezamenlijk de bd-landbouw verder te ontwikkelen (die krachtenbundeling is hard nodig om verdieping en vernieuwing effectief te laten zijn).
 - b. Demeter uit Nederland mag niet minder geliefd zijn dan Demeter uit andere landen. De BD-Vereniging draagt de verantwoordelijkheid om dat te waarborgen.
3. Demeter is gebaat bij een helder profiel (waar een duidelijke keuze voor preparaten zeker in past). Alleen een helder profiel heeft perspectief in de natuurvoedingsmarkt.

Blijft staan dat het bestuur de wijze waarop het preparatengebruik in de nieuwe normen wordt “afgesproken” met de licentiehouders niet de meest geschikte voor Nederland vindt. Liever zou het bestuur via de weg van de stimulering en ondersteuning de boeren tot enthousiaste preparatengebruikers hebben gemaakt.

Daarom zullen naast het instellen van de minimumnorm nog meer energie en middelen worden vrijgemaakt om die enthousiasmerende weg uit te bouwen.

Driebergen, 3 september 2002
bestuur BD-Vereniging

Verplichting preparaatgebruik, voorstel tot normwijziging

Inleiding

Over het thema preparatengebruik is in de afgelopen maanden veel van gedachten gewisseld. Demeter Internationaal heeft het gebruik van de biologisch-dynamische preparaten in de norm opgenomen. Nederland heeft een motie ingediend om het gebruik niet op te nemen als norm, maar als een richtlijn. Deze motie is op de jaarvergadering van Demeter Internationaal met algemene stemmen afgewezen.

In de vergadering van de Demeter Voorwaarden Commissie op 8 oktober is, rekening houdend met de ingekomen brieven, het normvoorstel van de Demeter Voorwaarden Commissie over de door Demeter Internationaal opgestelde verplichting tot preparaatgebruik geformuleerd.

Positie Demeter Voorwaarden Commissie

De Demeter Voorwaarden Commissie heeft de opdracht van de BD-Vereniging gekregen om binnen de kaders van de Standards van Demeter Internationaal, voorwaarden te formuleren waaraan bd-bedrijven moeten voldoen om in aanmerking te komen voor het Demeter-certificaat. Bij het formuleren van voorwaarden speelt enerzijds de wens van de consument (wat verwacht de aankoper van het Demeter-product), anderzijds de praktische haalbaarheid een rol. Nederlandse Demeter-producten worden deels via Nederlandse natuurvoedingskanalen en ook aan het buitenland verkocht. Afnemers verwachten dat Nederlandse Demeter-producten voldoen aan de voorwaarden, inclusief het gebruik van preparaten.

BD-preparaten, intenties en normen

De voordrachten die Rudolf Steiner begin vori-

ge eeuw heeft gehouden voor geïnteresseerde boeren waren ingegeven door de zorg over de ontwikkeling van de landbouw. Afnemende vitaliteit van de gewassen en dalende kwaliteit van landbouwproducten werden voorzien. Steiner beschrijft het landbouwbedrijf als organisme en geeft aanwijzingen hoe de gezondheid en vitaliteit van dit organisme ondersteund kunnen worden, waarbij ook de preparaten onder de aandacht komen.

De ontwikkeling van de bd-landbouw is heel lang gedragen door de praktijk (boeren en tuinders). De intenties waren belangrijker dan het naleven van alle normen. Nu Demeter-producten een plaats in de anonieme markt hebben ingenomen en consumenten veelal een meerprijs betalen t.o.v. EKO-producten, wordt er een appél gedaan op de producent van De-

meter-producten. Waar staat Demeter voor en kan ik ervan uitgaan dat de producten conform de Demeter-voorwaarden zijn voortgebracht? De vraag naar garanties leidt al snel tot normen en normen behoren toetsbaar en meetbaar te zijn. Indien de boer zelf niet aan de consument kan overdragen hoe hij zijn werk doet, ontstaat er behoefte aan een keurmerk als garantie.

Normvoorstel

De Demeter Voorwaarden Commissie is van mening dat de formulering van voorwaarden op normniveau door Demeter Internationaal te ver is doorgeschoten. Dit staat de ontwikkeling van bd-landbouw in de weg. De Demeter Voorwaarden Commissie vindt dat bij het bereiden en toepassen van preparaten ter ondersteuning van het bedrijfsorganisme meer

ruimte moet komen voor persoonlijke invulling en vernieuwing. Het bereiden en het gebruik van preparaten gebeurt in principe vanuit het inzicht dat de boer heeft in zijn bedrijfssituatie. Het verwerven van inzicht vormt de drijfveer voor de inzet voor handelingen en van middelen die de vitaliteit van het bedrijfs-organisme vergroten. Verplicht receptmatige toepassing vormt eerder een rem dan een stimulant voor de bd-boer om invulling te geven aan het dynamische aspect van het bedrijf.

De Demeter Voorwaarden Commissie is van mening dat Nederland de aansluiting met Demeter Internationaal niet mag verliezen en streeft daarom naar overeenstemming bij het formuleren en toepassen van Demeter-voorwaarden. Over de visie vanuit Nederland en de ontwikkelingen binnen BD-Nederland zal daarom intensief contact worden onderhouden met Demeter Internationaal.

Het voorstel van de Demeter Voorwaarden Commissie is de norm als volgt in te vullen:

Nederlandse interpretatie / aanvullen de norm:

- De onttrekking van levenskrachten dient in balans te worden gebracht door minimaal éénmaal per jaar alle percelen te behandelen met de spuitpreparaten (kiezel- en koe-mestpreparaat) en door alle organische mest te behandelen met de bd-compost-

preparaten. (= D.I.- standard)
Omschakelende bedrijven (nog niet Demeter), zijn hiertoe verplicht.
Reeds gecertificeerde bedrijven hebben in 2003 echter de mogelijkheid op een alternatieve wijze de levenskrachten op het bedrijf in balans te houden. Voorwaarde daarbij is dat vóór 1 april schriftelijk en gemotiveerd wordt aangegeven welke concrete maatregelen men gaat nemen en hoe men de resultaten daarvan wil aantonen.

Hierbij tekent de commissie aan dat de verplichting voor de nieuw omschakelende bedrijven om preparaten te gebruiken een actieve begeleiding van deze bedrijven vraagt. De motivaties om op een andere manier invulling te geven aan de norm zullen worden geïnventariseerd. De eisen waaraan voldaan moet worden, zullen aan de hand van die inventarisatie verder worden ingevuld.
In de communicatie met Demeter Internationaal zal de inventarisatie worden gebruikt om te laten zien wat de vorderingen van Nederland zijn. In de gesprekken zal tevens het belang worden benadrukt van inzicht in de werkelijke situatie rond het gebruik van de preparaten in de verschillende landen.
In overleg met Demeter Internationaal zullen voor 2004 nadere afspraken worden gemaakt.■

Driebergen, 17 oktober 2002.
Demeter Voorwaarden Commissie

Achtergrond van de bd-preparaten

Jan J.C.Saal

De huidige discussie over het gebruik van preparaten staat eigenlijk niet op zichzelf. Door deze discussie heen staat de werkzaamheid van de bd-methode ter discussie. Daar weer achter zit dan de vraag of de gezichtspunten en aanwijzingen van Rudolf Steiner eigenlijk wel juist zijn. Jan Saal gaat wat dieper in op de voorstellen waarmee wij de bd-methode tegemoet treden.

Hoe ziet dat conflict er dan uit?

In beginsel stelt een materialistisch denkende mens zich voor dat al het leven is ontstaan uit een eerste levende cel, die toevallig is ontstaan. Wetenschappers zoeken nog steeds naar de omstandigheden waaronder een dergelijke toevalligheid zich kan voordoen. Daarbij wordt dan verwacht dat wanneer de omstandigheden van een eerder stadium van onze planeet aarde opnieuw worden gecreëerd, deze toevalligheid vast weer gereproduceerd kan worden. Tot op heden is dat echter niet gelukt.

In beginsel richt de bd-benadering zich naar de inhoud die door Rudolf Steiner is gebracht. Daardoor ontstaat een heel andere voorstelling, namelijk dat het leven het resultaat is van de arbeid van geestelijke wezens en krachten, die vanuit de kosmos op de aarde inwerken. Daardoor is het leven ooit ontstaan en daardoor wordt het steeds weer in stand gehouden.

Deze twee voorstellingen zijn zo radicaal verschillend, dat er in eerste instantie geen compromis denkbaar is, dat deze twee voorstellingen bij elkaar zou kunnen brengen. Hoe kan het nu toch zijn dat het zo slecht bewijsbaar is welke van de twee voorstellingen de juiste is, zodat het conflict niet wordt beslecht, maar blijft voortduren. Naar mijn mening heeft dat met het volgende te maken:

wanneer we vanuit de bd-voorstelling vertrekken, kunnen we inzien dat de krachten en werkingen van de geestelijke wezens weliswaar vanuit de kosmos naar de aarde stromen, maar dat ze op hun weg geleid moeten worden en ook opgevangen moeten worden. Rudolf Steiner heeft het daarbij over de zon, de maan en de andere planeten die deze krachten geleiden en over de aarde, de kiezel en de kalk, die deze krachten opvangen en doorgeven aan het zaad, zodat daar uiteindelijk ook een plant uit kan groeien.

Met andere woorden de materialisten denken dat alle krachten in het zaad zelf verborgen zitten, zodat de uiteindelijke plant een soort opgeblazen, uitgevouwen zaad is, terwijl de bd-benadering zich voorstelt dat een plant een manifestatie is van kosmische krachten, die zich door het zaad heen openbaren.

Er bestaat echter ook nog een biologische benadering of EKO benadering. Van deze benadering is niet eenduidig aan te geven welke voorstelling de aanhangers ervan van het leven hebben. Waarschijnlijk is dat er binnen deze groep drie groepen bestaan. Mensen die de materialistische denkwijze volgen, mensen die de bd-denkwijze volgen en mensen die zich daar niet zo mee bezig houden. Daardoor is het onduidelijk of dat fundamentele conflict in de voorstellingen zich ook of juist niet voordoet met de EKO beweging. De ene keer wel en de andere keer niet.

Fundamenteel is naar mijn mening dat de bd-beweging zich in eerste instantie onderscheidt door een fundamenteel andere voorstelling van het leven. Daarna en daaruit volgen preparatengebruik en andere werkmethoden, die alleen vanuit deze voorstelling te begrijpen zijn en ook goed zijn toe te passen. Mensen die meer voor de materialistische voorstelling voelen of zich niet om hun voorstelling willen bekommeren zijn naar mijn mening binnen de bd-beweging niet echt op hun plek. Mensen die wel vanuit de bd-voorstelling werken en toch vinden dat de preparaten niet werken, wil ik oproepen om met elkaar te zoeken naar de factoren die kennelijk een goede werking van de preparaten in de weg staan. Dus niet de werking op zich betwijfelen, maar zoeken naar wat er aan de hand kan zijn dat die werking niet wordt vastgesteld. Persoonlijk wil ik dan graag verwijzen naar mijn stukje in Dynamisch Perspectief nr. 5 over levende aarde. Naar mijn inzicht kan daar een belangrijke oorzaak worden gevonden. Het verbaast mij dan ook dat ik hierop nog geen reactie van boeren heb ontvangen. ■

In de grond van de zaak bestaat er eigenlijk een conflict tussen de voorstellingen in de materialistische benadering en die in de bd-benadering. Beide kunnen door heel aardige mensen worden gepraktiseerd, maar daardoor wordt dat conflict niet minder. Omdat het een conflict in de voorstellingen betreft, is het belangrijk om aan die voorstellingen te werken, zodat het conflict beter bespreekbaar wordt en tevens de voorstellingen duidelijker worden.

Preparaten: technische ingreep of onstoffelijke handeling?

Jan Diek van Mansvelt

Jan Diek van Mansvelt gaat in bijgaand artikel nader in op de plaats van de preparaten in de Demeterrichtlijnen voor de bd-landbouw. Hij vraagt zich af om wat voor soort maatregelen het eigenlijk betreft.

Mijn inziens is het goed om na te gaan om wat voor soort maatregelen het bij het invoeren van de preparaten eigenlijk betreft.

Enerzijds is er de opvatting dat het om een puur technische ingreep gaat die best aardig te vergelijken is met schoffelen of beregenen, het toevoegen van melasse aan het kuilgras, of bekalking van de bodem bij verzuring. Je kunt het verregaand mechaniseren (het roeren zowel als het spuiten) en je moet het dus gewoon doen want dat hoort er nu eenmaal bij als je voor de BD kiest. En er zijn ook kalenders en andere tips over de optimale toepassingstijd. Dus je hoeft er niet moeilijk over te doen, maar gewoon toepassen, of je er nu wel of niet veel van merkt aan je gewas of je bodem. Dat kan altijd nog komen, als je er meer ervaring in hebt. Jarenlang onderzoek in verschillende landen heeft tenslotte uitgewezen dat het positief uitwerkt op de kwaliteit van de producten.

Anderzijds is er de opvatting dat het hier in hoge mate een onstoffelijke handeling betreft, een ritueel, dat alleen werkt als je het op de juiste manier, dat wil zeggen vanuit de juiste innerlijke houding toepast. Niet dwingend maar vragend bijvoorbeeld, als proefbare geste in de verstandhouding tussen jou en de gewassen op je bedrijf. En dus op het moment dat het gewas het vraagt, en zodat je merkt hoe het gewas gaat stralen als je het hebt toegepast, zoals een kind blij wordt van een knipoog of een aai van de juiste persoon op het juiste moment. Dan is het stoffelijke aspect

van het preparaat niet de 'werkstof' (die was door het verdunnen met water, het roeren en het verspuiten toch al heel sterk verdund), maar veeleer de drager van de boodschap, en gaat het bij het preparatengebruik om het signaal dat je aan het gewas geeft.

In de eerste benadering blijf je ook wat de preparaten betreft in het stof-effect-denken, waarin de gewassen en bodems gedwongen worden zich zo te gedragen als wij hen opleggen. In de omgang met dieren zou je het kunnen vergelijken met onderwerpen, met het africhten door middel van straffen voor wangedrag. In de omgang met mensen kom je dan bij de dictatuur.

In de andere benadering zoek je naar een meer open relatie met je gewassen, naar een levendige wisselwerking daarmee, waarin je zelf als boer, als verantwoordelijke, zo goed je kan luistert naar dat wat je gewassen en bodems nodig hebben om jou - en daarmee je klanten - zo te dienen als ze vanuit hun natuur graag willen. Aandacht voor het wel en wee van de bodems, gewassen en dieren op je bedrijf staat dan voorop. Geschoolde aandacht, waarmee je hun ontwikkeling kunt aanvoelen, kunt meebeleven, is dan het voornaamste landbouwkundige instrument geworden. Daarmee kun je dan leren waarnemen, vragen zou je kunnen zeggen, wat het gewas wanneer nodig heeft. En dan kun je de preparaten inzetten waar en wanneer ze door het gewas gevraagd worden. En dan kun je ook aanvoelen

hoe goed het kiesel of het mestpreparaat je gewas doen, los daarvan of dat onmiddellijk in tonnen per hectare uitwerkt.

Vanuit de eerste benadering is voorschrijven van preparatengebruik in de Demeterrichtlijnen zeker mogelijk. Als je voor BD kiest kies je voor de preparaten, heette dat vroeger en ook nu soms nog. Dan blijft slechts (!?!?!?) het probleem over hoe je dat gebruik dan moet controleren op de bd-bedrijven.

Vanuit de andere benadering is verplicht preparatengebruik contraproductief, tenzij je zou zeggen 'het is uiteraard vanzelfsprekend dat u ze gebruikt maar het valt geheel buiten de controle'. Ik denk dat die laatste versie niet goed naar de consumenten te verdedigen is. Mij lijkt het veel verstandiger en meer in overeenstemming met de geest van de BD en dus met de geest van de antroposofische benadering (dus geesteswetenschappelijk) om het preparatengebruik als essentieel vrijwillige actie te beschouwen, net als mediteren, bidden, aandacht schenken, zorgzaam zijn en creatief werken.

Daarom pleit ik ervoor de geest van de BD niet al teveel in regels te willen vangen, zeker niet waar ze de omgang met die geest als zodanig direct betreffen. Beperk de regels van de wet (Demeterrichtlijnen) tot de goed meet, weeg en telbare eigenschappen van de bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering. Dan steunen ze de geest omdat ze die vrij laten. Draai de zaak niet om door de geest van de BD al teveel in de Demeterregels te willen vangen. De letter van de wet moet de geest van de wet dragen en ondersteunen in plaats van haar on-eigenlijk te dwingen waar zij niet gaan kan. ■